

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

12-son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 12 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Tog'ayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari

doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSIOLOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Hadjamuratova Matlyuba Xoshimovna</i> O'ZBEKISTONDA TA'LIM TIZIMIDAGI INNOVATSION ISLOHOTLARNING NATIJALARI.....	13-16
<i>Равшанов Махмуд</i> ЗАСЛУГИ АЛИШЕРА НАВОИ В ИЗУЧЕНИИ РАЗВИТИЙ ТЮРКСКИХ ЯЗЫКОВ	17-19
<i>Tursunov Bekzot Yandashevich</i> FARG'ONA VODIYSIDA HASHAR YO'LI BILAN QURILGAN GIDROINSHOOTLAR TARIXIDAN	20-24
<i>Jumaboyev Azizjon Sayfiddin o'g'li, Shenkar Michael</i> SHARQ MAMLAKATLARIDA MIRZO ULUG'BEK ILMIY MEROSINING O'RGANILISHI	25-30
<i>Esanova Nilufar</i> O'ZBEKISTON–ROSSIYA ENERGETIK ALOQALARI TARIXI:LUKOYL MISOLIDA	31-36
<i>Asadova Ra'no Baymanovna</i> OLIY TA'LIM VA ILMIY-TEXNIK HAMKORLIK: O'ZBEKISTON HINDISTON HAMKORLIGINING ILMIY SALOHİYATI VA ISTIQBOLLARI ...	37-40
<i>Aytmuratova Janilsin</i> FROM THE HISTORY OF THE DEVELOPMENT OF ARCHAEOLOGICAL SCIENCE IN KARAKALPAKSTAN	41-44
<i>Toreniyazov Jalgas Yerjanovich, Rzaeva Manzura Abatovna</i> JANUBIY OROL BO'YI SHAHARLARI TARIXI BO'YICHA MANBALAR (SHARQ MANBALARI).....	45-49
<i>Baqoyev Umidjon Shuhrat o'g'li</i> ABBOS I VA VALI MUHAMMADXON O'RTASIDAGI SIYOSIY ALOQALAR	50-55
<i>Mo'minov Xusanboy Madaminjonovich, Qodirjonov Omadjon Tavakkaljon o'g'li</i> ANDIJON VILOYATI SUV XO'JALIGI BIRLASHMASI FAOLIYATI TARIXIDAN (1991-1996-YILLAR MISOLIDA).....	56-60
<i>Elboyeva Shaxnoza</i> XOTIN-QIZLARNING PEDAGOGIK FAOLIYATDA TUTGAN O'RNI: TARIXIY JARAYON VA HOZIRGI TENDENSIYALAR	61-65
<i>Choriyeva Nargiza Ibotovna</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI KONSTITUTSIYASIDA TURIZM SOHASINING HUQUQIY ASOSLARI VA UNING ZAMONAVIY RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	66-69
<i>Fayzullayev Oybek</i> O'RTA OSIYO XONLIKLAR TARIXINI O'RGANISH (XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHIDAGI RUS MANBALARI ASOSIDA)	70-74
<i>Norboyev Ravshan Saydulla o'g'li</i> SHIMOLI-G'ARBIY BAQTRIYANING ELLINIZM DAVRI ARXEOLGIK YODGORLIKLARI TIPOLOGIYASI	75-79
<i>Rajabova Nazira Shaxobovna</i> O'ZBEK XALQ AFSONALARIDA AYOL OBRAZLARINING TASVIRLARI	80-84

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Gabbarov Sabit Nietali'evich

QO'Y VA ECHKILAR BOSH SONINI EKONOMETRIK MODELLAR ASOSIDA
PROGNOZLASH VA RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI
(QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI QO'NG'IROT TUMANI MISOLIDA) 85-89

Xolmurotov Fozil

XORAZM VILOYATIDA EKSPORT NATIJALARI VA REAL SEKTOR
RESURSLARI O'RTASIDAGI KO'P O'LCHOVLI BOG'LIQLIK 90-103

Raximov Faxriddin Shavkatovich

TA'LIM TASHKILOTLARIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING MARKETING
SAMARADORLIGIGA TA'SIRI 104-116

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Xoliqov Yunus Ortiqovich

YANGI O'ZBEKISTONDA MILLATLARARO MADANIYATNI
YUKSALTIRISH STRATEGIYASI 117-121

Farxodjonova Nodira Farxodjon qizi

JADIDLAR MEROSI VA ZAMONAVIY JAMIYAT BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA
MA'NAVIY QADRIYATLARNING ROLI 122-128

Jumayeva Shaxlo Suyunovna

TALABALARDA INTELLEKTUAL MADANIYATNI SHAKLLANTIRISH OMILLARI 129-133

Yazdonova Saxiba Kurbanovna, Sanaqulov Sardor Isaqulovich

SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARINI BOSHQARISH METODIKASI 134-138

Danabayev Xurshid Napasovich

SPORT TURLARI VA FALSAFIY-ESTETIKANING DIALEKTIK TAHLILI 139-142

Shokirov Tohirjon

CHOLG'U SOZLARINING YOSHLARNING MA'NAVIY YUKSALISHIDAGI
O'RNI VA AHAMIYATI (DUTOR VA RUBOB SOZLARI MISOLIDA) 143-148

Raxmatov Alisher Obidovich

YANGI O'ZBEKISTONDA SHAXS ZAMONAVIY IJTIMOYIY JARAYONLARGA
INTEGRATSIYALASHUVINING FALSAFIY TAHLILI 149-152

Abduraxmanova Nodiraxon Xusnutdinovna

HUQUQIY MADANIYAT VA DEMOKRATIYA:
IJTIMOIY FALSAFIY YONDASHUVLAR VA KONSEPSIYALAR 153-158

Axatova Dildora Axtamovna

IBN SINONING "RISOLAYI FIL-HUZN" ASARINING FALSAFIY TAHLILI 159-163

Toshboboyev Maksud Jalilovich

AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA SUN'IY INTELLEKT VA IJTIMOYIY JARAYONLAR
DIALEKTIKASI 164-168

Abdiyev G'ayrat Ergashevich

YANGI O'ZBEKISTON SIYOSIY AMALIYOTIDA YOSHLARNING IJTIMOYIY-SIYOSIY
FAOLLIGINING NAMOYON BO'LISH SHAKLLARI 169-174

<i>Axmedova Dilrabo Sa'dullayevna</i> GLOBALIZATSIYA SHAROITIDA O'ZBEK YOSHLARINING MA'NAVIY-AXLOQIY QARASHLARIDAGI O'ZGARISHLAR	175-179
<i>Sodirjonov Muhridin Mahamadaminovich</i> RAQAMLI JAMIYATDA INSON KAPITALI RIVOJLANISHI: NAZARIY VA AMALIY JIHATLAR.....	180-187
<i>Abduraxmonov Xasan Ibroximovich</i> YOSHLAR DUNYOQARASHIDA INNOVATSION TASHABBUSLARNI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI	188-192
<i>Norbo'tayev Islombek Musurmonovich</i> POSTHAQIQAT SIYOSATI: ALTERNATIV AXBOROT OQIMLARI ORQALI DEZINFORMATSIYA	193-198
<i>Ergashev Alijon Boxodirovich</i> AXBOROTLASHGAN JAMIYAT SHAROITIDA MILLIY O'ZLIKNI ANGLASHNING TRANSFORMATSIYASI.....	199-203
<i>Elmuradova Surayyo Abdijalilovna</i> AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA OTA-ONA VA BOLA MUNOSABATLARINING YANGI MODEL.....	204-207
<i>Bobamirzayev Abdulaziz</i> RAZIYY AD-DIN AS-SARAXSIY HAYOTI VA ASARLARI HAQIDA ILK MA'LUMOTLAR.....	208-211
<i>Rasulov Azizxon Mukhamadqodirovich</i> AXBOROTLASHGAN JAMIYATDAGI IJTIMOY O'ZGARISHLAR HAQIDA AYRIM MULOHAZALAR	212-216
<i>Do'snazarov Mirjalol Esanboy o'g'li</i> AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA HAYOT VA O'LIM MUAMMOSINING FALSAFIY-AXLOQIY MEXANIZMLARI	217-221
<i>Beshimov Xamidjon Sayidovich</i> FALSAFADA INSON QADRI TUSHUNCHASINING MAZMUN-MOHİYATI VA GENEZISI	222-226
<i>Muhammadiyev Bekzod O'ktamjon o'g'li</i> VIRTUAL MULOQOTDA SHAXSLARARO MUNOSABATLARNING TRANSFORMATSIYASI VA UNING AXLOQIY JIHATLARI.....	227-231
<i>Kdirbaev Baxadir Berdaxovich</i> AXBOROT JAMIYATIDA MEDIA MADANIYATNING SOTSIOMADANIY TRANSFORMATSIYALARDAGI ROLI.....	232-237
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Mamadaliyeva Naibaxon, Orifboyev Abdulloh</i> O'ZBEK TILIDA "HALOL" VA "HAROM" LEKSEMALARINING ZAMONAVIY SEMANTIK, PRAGMATIK VA SOTSIOMADANIY TAHLILI.....	238-245

<i>Уринбаева Дилбар Базаровна</i> СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ПЕСЕН УЗБЕКСКИХ И ТУРЕЦКИХ ПЕВЦОВ НА ОСНОВЕ КОМПЬЮТЕРНОЙ ЛИНГВИСТИКИ: НОВЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ	246-258
<i>Алиева Эльвина Аметовна, Нуруллаева Дилбар Алиевна</i> СИНТАКСИЧЕСКИЙ СПОСОБ ВЫРАЖЕНИЯ ЗНАЧЕНИЯ СРАВНЕНИЯ И ЕГО ОСНОВНЫЕ СРЕДСТВА НА ПРИМЕРЕ РАССКАЗОВ А.И. КУПРИНА	259-264
<i>Karimov Ulugbek Nusratovich</i> THE POETICS OF THE CHARACTERS' INNER WORLD IN "SPOOK COUNTRY"	265-269
<i>Sodiqova Baxtigul Ibodullayevna</i> POSTMODERN NARRATIVE TECHNIQUES IN JOHN FOWLES' WORKS: AN INTERTEXTUAL, LINGUISTIC, AND AESTHETIC APPROACH.....	270-275
<i>Tokimbetova Gulbahor Abatbayevna</i> QORAQALPOQ MUMTOZ SHOIRLAR LIRIKASINING JANRIY-TEMATIK XUSUSIYATLARI	276-279
<i>Isroilova Manzura Jamolovna</i> FRANSUZ PUBLITSISTIK MATNLARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....	280-284
<i>Sobirjonova Muxlisa Sobirjonovna</i> YOLG'IZLIK FENOMENINING SEMANTIK SHAKLLANISHI VA UNING HISSIY TAJRIBADAGI IFODASI.....	285-290
<i>Bobojonov Dilshod Jumakul ugli</i> THE PRAGMATIC AND LINGUO-CULTURAL CLASSIFICATION OF NEWSPAPER HEADLINES.....	291-294
<i>Shamshetova Biybiayim Janibek qizi</i> LINGVISTIKA VA MADANIYATSHUNOSLIKDA ANTROPOSENTRIZM KONSEPSIYASI	295-302
<i>Xaitova Gulhayo Tovasharovna</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA MAKON VA ZAMON KATEGORIYASI DOIRASIDAGI YAQIN-UZOQ OPPOZITSIYASINING CHOG'ISHTIRMA TAHLILI	303-307
<i>Mardanov Mohira Davron qizi</i> THE ROLE OF "THE FINANCIER" IN WORLD LINGUISTICS	308-311
<i>Khalilova Shohista Muhammadi qizi</i> COMPARATIVE ANALYSIS OF UTOPIAN AND ANTI-UTOPIAN MOTIFS IN ENGLISH AND UZBEK PROSE	312-315
<i>Davlatova Shahnoza Muhammadiyevna</i> SUD VA TERGOV MOTIVLARINING ADABIY FUNKSIYASI	316-319
<i>Rustamov Dilshodbek</i> NUTQIY MULOQOT TAVSIFI	320-323
<i>Musayev Akmaljon Ibrogimovich</i> INGLIZ VA O'ZBEK DIPLOMATIK DISKURSIDA LEKSIK-SEMANTIK XUSUSIYATLAR VA TERMINOLOGIK TIZIMNING TALQINI	324-329
<i>Shamsuddinova Diyoraxon Yorqinbek qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK MEDIADISKURSINING LISONIY TAHLILI: TUZILISHI, XUSUSIYATLARI	330-333

<i>Numonova Mashxuraxon Qobiljon qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA "SUV/WATER" KONSEPTINING LISONIY MODELLASHUVI: NOMINATIV VA KOMMUNIKATIV MAYDONLARNING QIYOSIY TADQIQI	334-342
<i>Норкулова Шахло Абдугофур кизи</i> СТИЛИСТИЧЕСКАЯ ОКРАСКА ПРОЗВИЩ И ЕЁ ВЛИЯНИЕ НА КОММУНИКАЦИЮ ...	343-345
<i>Tursunova Javhar Bakir qizi</i> O'ZBEK TILINI LINGVOKULTUROLOGIK YONDASHUV ASOSIDA O'QITISH	346-350
<i>Xoshimova Mohigul Axmatovna</i> XIX-XX ASRLAR DOSTONCHILIGIDA ADABIY TA'SIR MASALASI	351-355
<i>Омонова Мадина Аслиддиновна</i> ЛЕКСИЧЕСКИЕ ЛАКУНЫ УЗБЕКСКОЙ КУЛЬТУРЫ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ: ПРОБЛЕМЫ НЕПЕРЕВОДИМЫХ КОНЦЕПТОВ	356-361
<i>Abdulkhakova Dilafruz Shamsiddinovna</i> PERSPECTIVES AND THEORETICAL APPROACHES TO FORMULAIC EXPRESSIONS	362-370
<i>Abduraimova Mahliyo Valijon qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA GAZ SANOAT TERMINLARINING SHAKLLANISH USULLARI.....	371-373
<i>Rajat Choudhary</i> LATIN: THE TIMELESS LANGUAGE OF MEDICINE	374-377
<i>Клеблеева Резеда Радионовна</i> МИФОПОЭТИКА КАК КОНЦЕПТУАЛЬНАЯ ОСНОВА ЛИТЕРАТУРНОГО ТВОРЧЕСТВА	378-381
<i>Irbutaeva Nigora, Ozodova Dilafruz, Xoliqova Sabina</i> RUS TILIDA SO'ZLASHMAYDIGAN TALABALAR UCHUN RUS TILI DARSLARIDA QO'SHIQ MATERIALLARIDAN FOYDALANISH	382-385
<i>Dilbarjonov Ismoiljon, Gavxaroy Isroiljon qizi</i> SPORT TERMINLARINING UMUMIY XUSUSIYATLARI	386-389
<i>Arapjonova Zebo Otabek qizi</i> THE IMPACT OF ACCENT AND PRONUNCIATION ON COMMUNICATION IN GLOBAL ENGLISH.....	390-394
<i>Qarshiyeva Muxarram Shuxratovna</i> THE ADAPTATION PROCESS OF TERMS BORROWED INTO UZBEK FROM RUSSIAN AND ENGLISH LANGUAGES.....	395-399

12.00.00 - YURIDIK FANLAR

<i>Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich</i> JAMOAVIY MEHNAT NIZOLARINI HAL ETISH: MILLIY VA XORIJIY TAJRIBA.....	400-407
<i>Zokirov Sherzod Ilxom o'g'li</i> PROKURATURA ORGANLARIDA SUN'IY INTELLEKTNI JORIY QILISH ORQALI MUROJAATLAR BILAN ISHLASH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	408-415
<i>Shermatov Nuriddin, Jamshidbek Ibrokhimov</i> SUN'IY INTELLEKT (AI) VA ADDITIV ISHLAB CHIQRISH (AM) INTEGRATSIYASI SHAROITIDA INSON HUQUQLARI HAMDA FUQAROLIK-HUQUQIY JAVOBGARLIKNING NAZARIY-HUQUQIY MUAMMOLARI.....	416-428

<i>G'ulommamatova Parvina Akbarali qizi</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING KRIPTO-AKTIVLAR SOHASIDAGI JINOYATLARNI OLDINI OLISH VA TARTIBGA SOLISH BORASIDAGI XALQARO-HUQUQIY HAMKORLIGINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	429-435
<i>Djalilov Javoxir Abdumajitovich</i> ISBOT QILISHNING UMUMIY SHARTLARI MAZMUNI VA TASNIFLANISHI	436-443
<i>Normurodova Behro'za Xolmo'minovna</i> RAQAMLI DALILLARNI TO'PLASHDA XALQARO TASHKILOTLARNING O'RNI.....	444-450
<i>Ismailov Bekjon Salixovich</i> NOGIRONLIGI BO'LGAN SHAXSLAR MEHNAT HUQUQINI TA'MINLASHNING HUQUQIY KAFOLATLARI TAHLILI	451-456
<i>Mahmarahimov Ixtiyor Baxtiyorovich</i> DAVLAT XARIDLARI VA TENDER SAVDOLARIDA RAQOBATGA QARSHI XATTI-HARAKATLARNING HUQUQIY OQIBATLARI.....	457-463
<i>Almatov Sanjar Zokirovich</i> DINIY EKSTREMIZMGA QARSHI KURASHISHNING HUQUQIY ASOSLARI.....	464-467
<i>Djuraev Farxod Eshboevich</i> JINOYATCHILIKKA QARSHI KURASHDA TEZKOR-QIDIRUV FAOLIYATI USULLARINING NAZARIY VA AMALIY AHAMIYATI.....	468-473
<i>Sadikova Dilafruz Radjabovna</i> O'ZBEKISTONDA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARIDAN FOYDALANISH SOHASIDA SUG'URTA MEKANIZMINI SHAKLLANTIRISH MASALALARI.....	474-481
<i>Сайфиддинов Аклиддин Анваржон огли</i> МЕСТНОЕ ГОСУДАРСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНИЕ В УЗБЕКИСТАНЕ: ПРАВОВЫЕ И ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ МЕХАНИЗМЫ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ КЕНГАШЕЙ И ХОКИМИЯТОВ	482-488
<i>Olimov Abbosjon</i> SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYASI: TUSHUNCHASI, TURLARI VA TARIXIY RIVOJLANISHI.....	489-494

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

<i>Djamaldinova Shaxlo Obloberdiyevna</i> TIBBIYOT OLIYGOHI TALABALARIDA HISSIY VA KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY VA USLUBIY JIHATLARI	495-500
<i>Муталипова Мавлюда Жунайдуллаевна</i> НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКАЯ СУТЬ АКЦИОЛОГИЧЕСКОГО ПОДХОДА	501-506
<i>Джуманиязов Фарход Улугбекович</i> РАЗРАБОТКА СИСТЕМЫ МЕТОДОВ И ПРИЁМОВ ОБУЧЕНИЯ, НАПРАВЛЕННЫХ НА РАЗВИТИЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ И КРЕАТИВНОГО МЫШЛЕНИЯ УЧАЩИХСЯ	507-510
<i>Kuvatova Nozima Baxtiyorovna</i> TA'LIM TIZIMIDA O'QITUVCHINING MULOQOT KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISH	511-515

<i>Xudayberdiyeva Nilufar Bozorovna</i> TABIIY FANLARNI KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV ASOSIDA O'QITISH TEKNOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH	516-519
<i>Pirimbetov Bxit Allabaevich</i> BO'LAJAK O'QITUVCHIDA PEDAGOGIK ARTISTIZMNING TARKIBIY QISMLARI	520-526
<i>Djalolov Furqat Fattohovich</i> TA'LIM SIFATINI TA'MINLASHDA TO'LIQ O'ZLASHTIRISH TEKNOLOGIYASINING ROLI.....	527-531
<i>Uteniyazov Karimbay Kuanishbaevich, Eshmuratov Marat Tangatarovich</i> PEDAGOGICAL STRATEGIES AND THE INTEGRATION OF ICT IN TEACHING FOOD PHYSIOLOGY: INNOVATIVE APPROACHES IN HIGHER EDUCATION	532-538
<i>Habibullayeva Shoirra</i> O'ZBEK TILINI IKKINCHI TIL SIFATIDA O'QITISHDA INTERAKTIV METODLARDAN FOYDALANISHNING TAMOIYILLARI	539-542
<i>Abatov Jalğasbay Orınbaevich</i> TASVIRIY SAN'AT KOMPOZITSIYALARIDA RANGLARDAN FOYDALANISH USULLARI..	543-548
<i>Azzamov Yusuf Rajaboyevich</i> TALABALARNING MUSTAQIL TA'LIM KOMPETENSIYASINI TAKOMILLASHTIRISHDA RAQAMLI RESURSLAR VA PLATFORMALAR: TAHLIL VA TASNIF.....	549-553
<i>Джумаева Зарина Бобохон кизи, Жаббарова Паризода Илхомжон кизи</i> МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ОТНОСИТЕЛЬНЫХ ПРИЛАГАТЕЛЬНЫХ	554-556

Received: 20 November 2025

Accepted: 1 December 2025

Published: 15 December 2025

Article / Original Paper

LINGUISTIC MODELLING OF THE “SUV/WATER” CONCEPT IN ENGLISH AND UZBEK: A COMPARATIVE STUDY OF ITS NOMINATIVE AND COMMUNICATIVE FIELDS

Numonova Mashxuraxon Qobiljon qizi

Lecturer

Andijan State Institute of Foreign Languages

Andijan, Uzbekistan

Abstract. The article examines the linguistic modelling of the “suv/water” concept in English and Uzbek through a comparative analysis of its nominative and communicative fields. Within the frameworks of cognitive linguistics and linguoculturology, water is interpreted both as a universal source of life and as a culturally loaded symbol encoding national values and worldviews. The research draws on explanatory dictionaries, literary texts, folklore, phraseological and paremiological units, as well as metaphorical expressions. The analysis of the nominative field reveals the core and peripheral lexical layers of the concept, represented by nouns, verbs, adjectives and set expressions that verbalize various states and manifestations of water. The communicative field encompasses syntactic patterns, stylistic images, proverbs, idioms and paralinguistic means that actualize water in discourse and convey ethical, emotional and axiological meanings. The findings demonstrate that, despite shared universal semantic features such as life, purity and renewal, the water concept is structured differently in English and Uzbek under the influence of specific cultural experience, religious traditions and national mentality. The study provides a theoretical and practical basis for applying a conceptual approach in intercultural communication, translation studies and language teaching.

Keywords: water concept, “suv” concept, nominative field, communicative field, cognitive linguistics, linguoculturology, linguistic worldview, phraseology, paremiology, metaphor, English language, Uzbek language.

INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDA “SUV/WATER” KONSEPTINING LISONIY MODELLASHUVI: NOMINATIV VA KOMMUNIKATIV MAYDONLARNING QIYOSIY TADQIQI

Numonova Mashxuraxon Qobiljon qizi

O‘qituvchi

Andijon davlat chet tillari instituti

E-mail: Mashxura098@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada ingliz va o‘zbek tillarida “suv/water” konseptining lisoniy modellashuvi nominativ va kommunikativ maydonlar kesimida qiyosiy tahlil qilinadi. Kognitiv lingvistika va lingvokulturologiya doirasida suv konsepti universal hayot manbai sifatida ham, milliy madaniy kodlarni mujassam etuvchi ramziy birlik sifatida ham izohlanadi. Tadqiqot materiali sifatida izohli lug‘atlar, badiiy matnlar, xalq og‘zaki ijodi namunalari, frazeologik va paremiologik birliklar, shuningdek, metaforik ifodalar korpusi jalb etilgan. Nominativ maydon tahlili suv/water konseptini ifodalovchi ot, fe‘l, sifat va frazeologik birliklarning markaziy va periferik qatlamlarini aniqlashga imkon beradi. Kommunikativ maydon doirasida esa suvga oid sintaktik konstruksiyalar, stilistik obrazlar, maqol-matal va paralingvistik vositalar diskursiv funksiyasi yoritiladi. Muallif ingliz va o‘zbek tillarida suv konseptining lisoniy manzarasi umumiy universal xususiyatlar bilan birga, milliy dunyoqarash, diniy-an‘anaviy tajriba va madaniy xotira ta‘sirida farqlanishini ko‘rsatadi. Tadqiqot natijalari madaniyatlararo kommunikatsiya, tarjimashunoslik va til o‘qitish metodikasida konseptual yondashuvni keng qo‘llash uchun nazariy va amaliy ahamiyatga ega.

Kalit soʻzlar: (oʻzbekcha) suv konsepti, water konsepti, nominativ maydon, kommunikativ maydon, kognitiv lingvistika, lingvokulturologiya, lisoniy manzara, frazeologizm, paremiologiya, metafora, ingliz tili, oʻzbek tili.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I12Y2025N60>

Insoniyat tarixining barcha bosqichlarida tabiat hodisalarining, ayniqsa suv elementining hayotiy zarurati va timsollar tizimidagi ahamiyati beqiyos boʻlgan. Suv — bu hayot manbai, tabiiy resurs, madaniy va diniy belgilar tizimida esa ramziy–semantik yukka ega boʻlgan yuksak konsept sifatida eʼtirof etilgan. Qadimdan suv nafaqat tiriklik manbai sifatida, balki tabiat bilan inson oʻrtasidagi zanjirli aloqaning timsoli, eʼtiqodiy, falsafiy va ijtimoiy dunyoqarashlarning ajralmas qismi boʻlib kelgan. Bugungi kunda kognitiv va lingvokulturologik yoʻnalishlardagi tadqiqotlar konseptual tahlillar orqali inson tafakkurida shakllangan asosiy mental birliklarning lisoniy ifodalarini aniqlashga alohida eʼtibor qaratmoqda. Ushbu tadqiqot doirasida “suv/water” konsepti ingliz va oʻzbek tillari misolida tahlil qilinadi. Mazkur tillar tipologik jihatdan turlicha oilalarga mansubligi — biri german (ingliz tili), ikkinchisi esa turkiy (oʻzbek tili) til oilasiga kirishi — konseptning nominativ va kommunikativ darajada qanday tasvirlanganini taqqoslab oʻrganishga imkon yaratadi. Lisoniy manzara, yaʼni oʻziga xos semantik makon ichida konseptning qanday ifodalanganini aniqlash, uning lisoniy birliklar orqali qanday nominatsiyalanganini oʻrganish orqali xalq dunyoqarashi, mentaliteti va madaniyatiga oid chuqur maʼlumotlar olish mumkin boʻladi. Shu maʼnoda, “suv/water” konsepti milliy tafakkur, urf-odatlar, tabiatga boʻlgan munosabat va diniy eʼtiqodlar bilan bevosita bogʻliq boʻlib, oʻzida qadimiy dunyoqarashning barqaror izlarini ham saqlab qolgan. Tadqiqotning dolzarbligi shundan iboratki, suv konsepti doimiy mavjudlik, poklik, hayot, tozalik, yangilanish kabi universal semantik xususiyatlarga ega boʻlishiga qaramay, har bir tilda va madaniyatda oʻziga xos tarzda ifodalanadi. Ingliz va oʻzbek tillarida suv konsepti qanday nomlanadi, u qaysi leksik birliklar, frazeologik vositalar, paremiyaviy birliklar orqali ifodalanadi, qaysi sintaktik va stilistik vositalar bilan muloqotda qoʻllanadi — aynan mana shu savollar maqolaning tadqiqot predmetini tashkil etadi [1, 87]. Maqolaning asosiy maqsadi — ingliz va oʻzbek tillarida “suv/water” konseptining nominativ-kommunikativ maydonini aniqlash, lisoniy birliklar orqali uning semantik, kognitiv va funksional jihatlarini tahlil qilish, ikki til misolida suv konsepti qanday strukturallashtirilganini aniqlashdir. Shuningdek, suv konsepti bilan bogʻliq leksik birliklarning markaziy va periferik komponentlarini oʻrganish, ularning xalq tafakkuri va til tizimidagi oʻrnini koʻrsatish ham ushbu ishning vazifalaridan biridir.

Nazariy asoslar. Tilshunoslikning zamonaviy yoʻnalishlaridan biri boʻlgan **kognitiv lingvistika** inson tafakkuri va tilda aks etgan bilimlar tizimi oʻrtasidagi uzviy aloqalarni oʻrganishga qaratilgan boʻlib, konseptual tahlillar orqali tilning mazmuniy qatlamlarini yoritishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Shu asosda shakllanadigan **lingvokulturologiya** esa konseptlarni xalq madaniyati, urf-odatlari, eʼtiqodlari, tarixiy tajribasi bilan bogʻliq holda talqin etishni nazarda tutadi. Mazkur tadqiqotda suv/water konsepti aynan shu ikki yondashuv — kognitiv va lingvokulturologik tahlil mezonlari asosida baholanadi. **Konsept** tushunchasi A.P. Babushkin, I.A. Sternin, V.I. Karasik, Z.D. Popova kabi olimlar tomonidan keng yoritilgan boʻlib, ular konseptni inson tafakkurida mustahkam joylashgan, milliy ong va madaniyat orqali shakllangan, koʻp qirrali semantik-kognitiv birlik deb izohlaydilar. Konseptlar, xususan, “suv” kabi universal birliklar, insoniyat tafakkurining

deyarli barcha qatlamlarida mavjud bo'lib, ular til orqali ifodalanib, xalqning dunyoni idrok etish uslubini aks ettiradi.

Tadqiqotda asosiy tushunchalardan biri — **nominativ maydon** — bu konseptni ifodalovchi lisoniy birliklar majmuasidir. Bu birliklar semantik jihatdan mazkur konseptga bevosita taalluqli bo'lib, uning asosiy (domen) va ikkilamchi (periferik) jihatlarini ochib beradi. Masalan, “suv” konsepti o'zbek tilida *suv, daryo, ko'l, sharshara, yomg'ir* kabi nomlar bilan ifodalansa, ingliz tilida *water, river, lake, waterfall, rain* kabi birliklar orqali namoyon bo'ladi. Bu birliklar konseptning **verbalizatorlari** bo'lib, ular orqali konsept tilga ko'chadi.

Kommunikativ maydon esa ushbu konsept atrofida shakllangan sintaktik, stilistik va pragmatik birliklarni o'z ichiga oladi. Bu maydon ichida suvga oid maqollar, iboralar, badiiy obrazlar, matnlardagi tasvirlar, paralingvistik vositalar (masalan, suv oqayotgan tasvir, suv ovozi, suv ichish harakati va hokazo) joy oladi. Yana bir muhim tushuncha — **lisoniy manzara** (linguistic picture of the world) bo'lib, u xalqning tilida aks etgan konseptual qarashlar tizimini bildiradi. Har bir til o'ziga xos dunyoqarash asosida konseptlarni ifodalaydi. Shu sababli, “suv” konseptining ingliz va o'zbek tillaridagi lisoniy manzarasi turlicha bo'lishi tabiiy: ingliz tilidagi “still water”, “clear water”, “wade through water”, “deep as the ocean” kabi birliklar, o'zbek tilidagi “suv tinch”, “suvdek tiniq”, “suv bosmoq”, “suvsiz sahro” kabi iboralar orqali bu farqlar yorqin namoyon bo'ladi. Tadqiqotda qo'llaniladigan asosiy metodlar quyidagilardan iborat: **Chog'ishtirma metod** — suv konseptining turli tipologik tillarda qanday aks etishini solishtirish; **Komponent tahlil** — suvga oid leksik birliklarning semantik tuzilmasini aniqlash; **Statistik metod** — konseptga oid birliklarning chastotasini hisoblash; **Kognitiv-metaforik tahlil** — suvning metaforik tasvirlanishini aniqlash; **Korpus tahlili** (imkon bo'lsa) — real matnlarda suv konseptining ishlatilish doirasini aniqlash. Shuningdek, O. Yusupov, G'. M. Hashimov, A.P. Babushkin, Z.D. Popova, V.I. Karasik kabi olimlarning chog'ishtirma va kognitiv lingvistika sohalaridagi nazariy qarashlari tadqiqot uchun metodologik poydevor vazifasini bajaradi.

“Suv” konseptining nominativ maydoni

Konseptual maydon tahlilida nomlash (nominatsiya) jarayoni markaziy o'rin tutadi. Chunki har qanday konsept, jumladan, “**suv**” ham, tilda mavjud bo'lgan leksik birliklar vositasida ifodalanadi. Ushbu bo'limda ingliz va o'zbek tillarida suv konseptining lisoniy nomlanish vositalari, ya'ni **nominativ birliklari** o'rganiladi [2, 144]. Bunda ot, fe'l, sifat, ravish kabi so'z turkumlariga mansub leksik birliklar, morfemalar, frazeologizmlar, sinonimlar va antonimlar qamrab olinadi. Ularning ko'lamiga qarab suv konseptining **domen**, ya'ni markaziy va **periferik** qismlari aniqlanadi.

1. Leksik birliklar orqali nomlanish O'zbek tilida suv konseptini ifodalovchi asosiy ot leksemalari quyidagilardan iborat: **Markaziy (dominant) birliklar:** *suv, daryo, ariq, soy, ko'l, buloq, yomg'ir*. **Periferik birliklar:** *namlik, tuman, bug', sho'r suv, muz, qor, sel, to'fon*. Ingliz tilida esa ushbu konsept quyidagi asosiy birliklar bilan nomlanadi: **Dominant birliklar:** *water, river, stream, lake, rain, ocean, sea*. **Periferik birliklar:** *moisture, fog, mist, dew, ice, snow, flood, torrent, tsunami*. Bu birliklar suv konseptining tabiatdagi turli holatlarini bildiradi: suyuq, muzlagan, bug'langan yoki kuchli toshqin holatlarida [1, 87].

Fe'l birliklar Suv konsepti bilan bog'liq harakatlar til vositasida ifodalanadi. Masalan: O'zbek tilida: *oqmoq, to'lmoq, to'kmoq, sizmoq, sho'rilmoq, bug'lanmoq, yuvmoq, ichmoq*.

Ingliz tilida: *to flow, to spill, to leak, to evaporate, to flood, to rinse, to soak, to drink*. Bu harakat fe'llari suvning harakati, holati va inson faoliyati bilan bog'liq jihatlarini ochib beradi.

Sifat va ravish birliklari Suvning holati, xususiyatlari ko'pincha sifatlar orqali ifodalanadi: O'zbek tilida: *tiniq, iflos, sho'r, muzdek, sovuq, xira*. Ingliz tilida: *clear, muddy, salty, cold, warm, murky, still*.

Ravishlar esa ko'pincha harakatni ifodalovchi fe'llarni to'ldiradi: *suvdek oqdi, tez oqdi, sokin oqdi, g'azab bilan toshib oqdi*; ingliz tilida esa: *flowed rapidly, gently, silently, abundantly* kabi [2, 144].

Frazeologik birliklar Frazeologizmlar suv konseptining semantik maydonini kengaytiradi. Ular xalqning suv haqidagi tasavvuri, dunyoqarashi va hayotiy tajribasini ifodalaydi. O'zbek tilida: *suvga cho'kmoq* – izsiz yo'qolmoq *suvga tushmoq* – og'ir holatga tushmoq *suv yuzasiga chiqmoq* – oshkor bo'lmoq *suvni bulg'atmoq* – muhitni buzmoq. Ingliz tilida: *to be in hot water* – qiyin vaziyatga tushmoq *to keep one's head above water* – omon qolishga harakat qilmoq *to pour oil on troubled waters* – mojaroni yumshatmoq *to test the waters* – sinov tariqasida harakat qilmoq [3, 54].

Sinonimlar va antonimlar. Konsept doirasidagi sinonim va antonim birliklar suvning xilma-xil xususiyatlarini ko'rsatadi:

Sinonimlar:

suv – *buloq* – *ariq* – *daryo* (o'zbekcha)

water – *stream* – *brook* – *spring* (inglizcha)

Antonimlar:

suv – *quruqlik*, *ho'l* – *quruq* (O'zbek tilida)

wet – *dry*, *water* – *land* (Ingliz tilida)

“Suv” konseptining kommunikativ maydoni Konseptual maydonning ikkinchi muhim jihati — bu **kommunikativ maydon** bo'lib, u til birliklarining muloqot jarayonida qanday ishlatilishini o'rganishga qaratilgan. Agar nominativ maydon konseptni nomlovchi birliklar tizimini qamrab olsa, kommunikativ maydon uni sintaktik, stilistik, pragmatik, diskursiv hamda paralingvistik darajalarda qanday ifodalashini aks ettiradi.

Suv/water konsepti bilan bog'liq kommunikativ birliklar bir necha sathda ifodalanadi: **gap birliklari (сентенсемалар), matn birliklari (текстемалар), paremiyalar (мақол ва ҳикматлар), va paralingvistik vositalar** orqali.

1. Sintaktik va stilistik birliklar (сентенсемалар) Ingliz va o'zbek tillarida suv konsepti muloqotda real voqelikni yoki emotsional holatni ifodalashda ishlatiladi. Masalan:

O'zbek tilida:

Suv oqaveradi, hayot davom etadi – metaforik ifoda

Suv ko'zidan oqdi – hissiy holat (yig'i)

Suv bosdi – real holat yoki kuchli emotsionallik ifodasi

Suv ichib, salom bermadi – minnatdorchilik qilmaslikni bildiruvchi fraza

Ingliz tilida:

The water ran silently down the hill – tinchlik va tabiiy oqim ifodasi

Tears flowed like water – hissiy metafora

They were drowning in debts – metaforik: suvda cho'kish = iqtisodiy qiyinchilik

It was as if a wave of silence washed over them – stilistik uslubda chuqur ifoda

Bu sintaktik birliklar suvning jismoniy holatini emas, balki emotsional, sotsiokulturologik yoki metaforik anglatmalarini ochib beradi.

2. Matn birliklari (текстемалар) Suv konsepti ko'p hollarda **mikromatn** yoki **makromatn** darajasida, ya'ni matnlardagi badiiy obraz, fon, ramziy vosita sifatida ishlatiladi.

O'zbek adabiyotida:

Oybek, Abdulla Qodiriy, Cho'lpon asarlarida suv "hayot yo'li", "tozalik", "ozodlik" timsoli sifatida ishlatilgan: *"Suv oqar, hayot kechar..."*

Ingliz adabiyotida:

Shakespeare, Hemingway, Virginia Woolf asarlarida suv "hayot-oqim", "tubsizlik", "vijdon", "o'lim va qayta tug'ilish" timsoli: *"The sea is calm tonight, the tide is full, the moon lies fair"* (Matthew Arnold)

Bu holatlar suv konseptining lisoniy kommunikativ holatlardagi timsollarini ochib beradi.

3. Paremiyalar (мақол ва ҳикматлар) Suv konsepti ikkala tilda ham **paremiologik birliklar** (maqollar, iboralar) orqali madaniy kod sifatida ishlaydi:

O'zbek tilida:

Suvsiz hayot – hayotsiz suv – suvning ahamiyati

Suvni toza ich, gapni o'ylab ayt – tozalik va donolik ramzi

Suv kelar, ariq o'z yo'lini topar – sabr, ishonch timsoli

Ingliz tilida:

Still waters run deep – sokin odam chuqur tafakkurli bo'ladi

You never miss the water till the well runs dry – qadrlashning kechligi

Blood is thicker than water – qarindoshlik ustunligi

Bu paremiyalar suvning nafaqat jismoniy obyekt, balki ijtimoiy va axloqiy ramz sifatida ham qadrlanayotganini ko'rsatadi.

4. Paralingvistik vositalar Suv bilan bog'liq harakatlar yoki tovushlar ham **noverbal (paralingvistik)** ifoda vositasi bo'lib, konseptual kommunikatsiyada muhim ahamiyatga ega:

Suv ichish harakati – madaniyatlarda qadimdan mehmondo'stlik yoki ishonch timsoli

Suv sepish – poklik, tozalash, marosimlarda muqaddaslik timsoli

Suv bilan yuz yuvish – yangilanish, orom, ibodat oldidan tozalik

Suvning shovqini – tinchlik, osoyishtalik, ko'ngil xotirjamligi bilan bog'liq assotsiatsiya

Badiiy adabiyotda yoki og'zaki nutqda bu holatlar biror xabarni kuchaytirish, obraz yaratish yoki hissiy ta'sirni oshirish uchun qo'llanadi.

Suv / Water konseptining lug'aviy talqini Tadqiqotning nazariy asoslaridan biri sifatida **avtoritativ lug'atlardagi suv konsepti tavsifi** katta ahamiyat kasb etadi. Bu konseptning umumiy, keng va tor ma'nolardagi izohlarini aniqlash orqali konseptual maydonning chegaralarini belgilash mumkin bo'ladi. Quyida ingliz va o'zbek tillaridagi mashhur lug'atlardan olingan misollar keltiriladi.

Ingliz tilida: "Water" so'zining izohi, manba: Oxford Advanced Learner's Dictionary (OALD, 9th edition, A.S. Hornby, 2015)

Water (noun) Definition: a clear liquid, without colour or taste, that falls from the sky as rain and is necessary for animal and plant life Misollar: Drink plenty of water. The lake was full of crystal-clear water.

Other senses:

waters (plural): used to refer to a particular stretch of sea or ocean (e.g., *international waters*).

to water (verb): *to pour water on plants or soil to help them grow – Don't forget to water the flowers* [4, 203].

Lug'atda "water" leksemasi 15 dan ortiq ma'noda, shu jumladan idiomatik birikmalar, frazeologik ifodalar, sinonimik shakllar va grammatik variantlarda keltirilgan. Masalan:

To be in deep water – jiddiy muammoga duch kelmoq

Hold water – mantiqan to'g'ri bo'lmoq, asosli bo'lmoq

Still waters run deep – sokin odam chuqur fikrli bo'ladi

Bu izohlar orqali suv konseptining qanday darajada keng semantik tizimga ega ekanini ko'rish mumkin.

O'zbek tilida: "Suv" so'zining izohi

Manba: "O'zbek tilining izohli lug'ati" (5 jildlik, A. Madvaliyev bosh muharrirligida, 2020)

Suv [ot]

1. *Oqsiz, rangsiz, hidsiz va tamsiz suyuqlik; hayot manbai hisoblangan tabiiy ne'mat*

Misol: *Suv – hayot asosi.*

2. *Daryo, ko'l, ariq kabi suv omborlari yoki suyuq muhitning umumiy nomi*

Misol: *Ko'l suvi asta-sekin toshdi.*

3. *Ichimlik yoki texnik ehtiyoj uchun ishlatiladigan suyuqlik*

Suvga oid frazeologik birliklar:

Suvga tushgan mushukday bo'lish – g'amgin, ezilgan ahvolda bo'lish

Suvdan quruq chiqmoq – aybdan qutulib ketmoq

Suv yurmagan joyga boribdi – har yerda bo'lib qaytgan odam haqida

Bu lug'at asosida suv konsepti faqat fizik modda emas, balki ramziy, emotsional va metaforik yuklama ham olishini ko'rish mumkin.

Tadqiqotda yuqoridagi lug'aviy izohlar quyidagicha qo'llanilishi mumkin: "Suv konseptining lisoniy ifodasi har ikkala til lug'atlarida ham keng qamrovli bo'lib, u faqat jismoniy modda sifatida emas, balki ramziy va madaniy birlik sifatida ham namoyon bo'ladi. Masalan, OALD lug'atida 'water' leksemasi 15 dan ortiq ma'noda talqin qilinib, 'to be in deep water', 'hold water' kabi idiomatik birliklar orqali ham konseptning metaforik yuklamasi ifodalanadi. Xuddi shunday, 'O'zbek tilining izohli lug'ati'da ham 'suv' so'zi asosiy va ko'chma ma'nolarda, shuningdek, suvga oid ibratli maqollar va iboralar bilan boyitilgan.

1. O'zbek tilining izohli lug'atida "suv" leksemasi asosida aniqlangan birliklar statistikasi

№	Leksik birlik turi	Birliklar soni	Namuna
1	Ot (asosiy ma'noda)	1	suv (hayot manbai)
2	Ot (ikkinchi ma'no)	2–3	ariq, daryo, buloq
3	Fe'l (bog'liq birliklar)	6+	oqmoq, to'kmoq, bug'lanmoq
4	Sifat	4	tiniq, sho'r, sovuq, iflos
5	Frazeologik birlik	10+	suvdan quruq chiqmoq, suvga cho'kmoq
6	Paremiyalar (maqollar)	5+	Suvsiz hayot – hayotsiz suv
7	Metafora ifodalari	4+	Suvdek toza ko'zlar, Suv bosgan hislar

2. Oxford Advanced Learner's Dictionary (OALD) bo'yicha "water" leksemasi statistikasi

№ Leksik birlik turi	Birliklar soni	Namuna
1 Ot (asosiy ma'noda)	1	water (liquid for life)
2 Ot (turli kontekstlarda)	10+	sea water, drinking water, mineral water
3 Fe'l	4	to water (plants), to water down
4 Sifat (hosila shakllar)	3+	watery, waterless
5 Idiomlar (frazologizmlar)	15+	in deep water, hold water, pour oil on troubled waters
6 Metafora va tashbehlar	6+	like water off a duck's back, flow like water
7 Paremiyalar	3–5	Still waters run deep, Don't waste water

Umumiy taqqoslovchi jadval

Leksik birlik turi	O'zbek lug'ati OALD (Ingliz)	
Ot	3–4	10+
Fe'l	6+	4
Sifat	4	3+
Frazologizmlar	10+	15+
Paremiyalar (maqollar)	5+	3–5
Metafora, tashbehlar	4+	6+

Tadqiqot davomida ingliz va o'zbek tillarida **"suv/water"** konseptining nominativ va kommunikativ maydoni keng qamrovda tahlil qilindi. Ingliz va o'zbek tillaridagi suv/water konseptining nominativ-kommunikativ maydonini chog'ishtirma va lingvokognitiv nuqtai nazardan tahlil qilish, nafaqat konseptual maydon modellari uchun, balki madaniyatlararo kommunikatsiya, tarjimashunoslik, til o'qitish metodikasi kabi sohalar uchun ham nazariy va amaliy ahamiyatga ega ilmiy asosdir.

Konseptual tahlilda rasmiy lug'aviy manbalar asosiy poydevor hisoblanadi. Suv/water konsepti ingliz va o'zbek tillarida lug'aviy jihatdan qanday izohlanganini aniqlash, bu konseptning nominativ maydonini belgilashda muhim metodik vosita sanaladi. Masalan, "O'zbek tilining izohli lug'ati"da "suv" leksemasi hayot manbai sifatida e'tirof etilgan bo'lib, u suyuqlik, daryo, ariq, yomg'ir, sharshara, muz, tuman kabi birliklar orqali kengaytirilgan ma'noga ega ekani qayd etiladi. Shu bilan birga, frazeologizmlar (masalan, *suvdan quruq chiqmoq*, *suvga cho'kmoq*) va maqollar (masalan, *Suvsiz hayot – hayotsiz suv*) orqali "suv" konsepti ramziy-ma'naviy darajada mustahkamlanadi. **Oxford Advanced Learner's Dictionary**da esa "water" leksemasi asosiy va ko'chma ma'nolarda berilgan [5, 119]. Unda *still waters run deep*, *to be in hot water*, *like water off a duck's back* kabi idiomatik birliklar orqali konseptning ko'p qirrali talqini keltiriladi. Verb shakllar (*to water the plants*), hosilaviy sifatlar (*watery*, *waterless*) ham bu konseptning semantik chegaralarini kengaytiradi. Quyidagi jadvalda "suv/water" konsepti bilan bog'liq lug'aviy birliklarning statistik taqqoslanishi keltirilgan:

1-jadval: “Suv/Water” konsepti bo’yicha lug’aviy birliklarning statistik taqqoslanishi

Leksik birlik turi	O‘zbek tilining izohli lug’ati	Oxford Advanced Learner’s Dictionary
Ot birliklar	4–5	10+
Fe’l birliklar	6+	4
Sifat birliklar	4	3+
Frazeologik birliklar	10+	15+
Paremiyalar (maqollar)	5+	3–5
Metaforik/ramziy ifodalar	4+	6+

Yuqoridagi statistik ma’lumotlardan ko’rinadiki, suv konsepti har ikki tilda ham boy nominativ imkoniyatlarga ega. Ingliz tilida “water” konsepti ko’proq idiomatik, stilistik va metaforik darajada keng tasvirlansa, o‘zbek tilida “suv” konsepti xalq og‘zaki ijodiyoti, maqol va matallarda ko’proq boyitilgan.

Xulosa. Ushbu maqolada ingliz va o‘zbek tillarida “suv/water” konseptining nominativ va kommunikativ maydoni kognitiv va lingvokulturologik yondashuvlar asosida qiyosiy tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko’rsatdiki, suv konsepti har ikki til konseptosferasida universal — hayot manbai, poklik, barqarorlik va yangilanish timsoli sifatida qaralishiga qaramay, uning lisoniy ifodalanishi milliy dunyoqarash, madaniy xotira va kommunikativ an’analar ta’sirida turlicha strukturallashadi.

Nominativ maydon tahlili suv/water konseptini ifodalovchi ot, fe’l, sifat va ravish birliklari, shuningdek, frazeologizmlar, sinonim va antonimlar tizimining boy va ko’p qirrali ekanini ko’rsatdi. O‘zbek tilida suv, daryo, ariq, ko’l, buloq, yomg’ir kabi birliklar markaziy domenni tashkil etsa, namlik, bug’, tuman, sel, to’fon singari birliklar periferiyani hosil qiladi; ingliz tilida esa water, river, lake, sea, ocean, rain dominant birliklar bo’lib, moisture, fog, mist, dew, flood kabi leksemalar periferik zonani tashkil etadi. Fe’l va sifatlar (oqmoq, to’lmoq, bug’lanmoq; clear, muddy, salty va b.) orqali esa suvning holati, harakati va inson faoliyati bilan bog’liq semantik qatlamlar ochib berildi. Lug’aviy manbalar asosidagi tahlil “suv/water” konseptining izohli lug’atlar va OALD tipidagi nufuzli manbalarda nafaqat fizik modda, balki ramziy–metaforik va emotsional birlik sifatida talqin etilishini ko’rsatdi. O‘zbek tilining izohli lug’ati “suv”ni hayot asosi sifatida e’tirof etib, unga oid ko’chma ma’nolar, frazeologizmlar va maqollar orqali konseptning ma’naviy qatlamini mustahkamlaydi; Oxford Advanced Learner’s Dictionary esa “water” leksemasini ko’plab idiomatik birliklar (to be in deep water, hold water, still waters run deep va b.) va hosilaviy shakllar orqali keng konseptual tarmoq sifatida namoyon etadi. Jadvaliy taqqoslash ham shu konsept har ikki tilda yuqori darajada sistemalashganini isbotladi. Kommunikativ maydon tahlili suv/water konseptining sintaktik, stilistik, pragmatik va diskursiv roli alohida ahamiyatga ega ekanini ko’rsatdi. Maqollar, iboralar, badiiy matnlardagi obrazlar hamda paralingvistik vositalar orqali suv konsepti axloqiy qadriyatlar (tozalik, sabr, qadrlash), emotsional holatlar (tinchlik, qo’rquv, xavf), ijtimoiy munosabatlar (qarindoshlik, yordam, minnatdorchilik)ni kodlaydi. Ingliz tilida suv ko’proq metaforik–idiomatik diskursda (qarz botqog’iga cho’kmoq, muammolarning to’lqini, deep water) faol bo’lsa, o‘zbek tilida u xalq og‘zaki ijodi, marosimlar va kundalik nutqdagi maqol–matallar, frazeologik birliklar orqali kuchli lingvokulturologik yuklama oladi. Olingan natijalar

shuni ko'rsatadiki, suv/water konseptining nominativ va kommunikativ maydonini chog'ishtirma tahlil qilish konseptual maydonlar modelini aniqlash, milliy lisoniy manzaralarni qiyoslash, madaniyatlararo kommunikatsiya va tarjima jarayonida ekvivalentlikni to'g'ri belgilash uchun muhim nazariy–amaliy asos bo'lib xizmat qiladi. Bundan tashqari, mazkur yondashuv ingliz va o'zbek tillarini o'qitish metodikasida metaforik va frazeologik kompetensiyani rivojlantirish, leksik-semantik materialni konseptual asosda tizimlashtirish uchun ham qo'llanishi mumkin. Kelgusidagi tadqiqotlar uchun suv konseptining korpus lingvistik asosda turli janr va diskurslarda (badiiy, publitsistik, diniy, ekologik, media diskurs va boshqalar) qo'llanish chastotasi va funksional-semantik xususiyatlarini aniqlash, shuningdek, "olov", "yer", "havo" kabi boshqa tabiat elementlari konseptlari bilan qiyosiy planda o'rganish istiqbolli yo'nalish sifatida taklif etiladi. Shu tariqa, "suv/water" konsepti lisoniy, kognitiv va madaniy jihatlar bilan yanada chuqurroq ochib borilishi mumkin.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Safarov Sh. Til, tafakkur va madaniyat. Toshkent: Fan, 2018.
2. Safarov Sh. Lingvokulturologiya asoslari. Toshkent: Fan, 2016.
3. Кубрякова Е. С. Язык и знание. Москва: Российский государственный университет, 2004.
4. Карасик В. И. Языковой круг: Личность, концепты, дискурс. Москва: Гнозис, 2002.
5. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. Chicago: University of Chicago Press, 1980.
6. Попова З. Д., Стернин И. А. Когнитивная лингвистика. Воронеж: Воронежский государственный университет, 2007.
7. Телия В. Н. Русская фразеология: Семантика, прагматика, культура. Москва: Наука, 1996.
8. Wierzbicka A. Semantics, Culture and Cognition: Universal Human Concepts in Culture-specific Configurations. Oxford: Clarendon Press, 1992.
9. Nurmonov A. Til va tafakkur uyg'unligi. Toshkent: Fan, 2010.
10. Ergasheva M. Lingvokulturologik konseptlar tipologiyasi. Toshkent: O'zMU nashriyoti, 2017.
11. Степанов Ю. С. Константы: Словарь русской культуры. Москва: Школа «Языки русской культуры», 2001.
12. Ziyayeva D. Tilning lingvokognitiv tahlili. Samarqand: Samarqand davlat universiteti nashriyoti, 2019.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 12 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).